

PROGRAMA

dirigit a escoles d'educació primària i

"Anem a concert"

GENER - FEBRER 2013

AJUNTAMENT DE REUS

CAMERATA XXI. FUNDACIÓ

Anem a concert!

Programa educatiu de l'Orquestra Camerata XXI

1. Primària. Cicle inicial (primer)

Percu...què?

Els instruments de percussió. Els inicis de la música.

2. Primària. Cicle inicial (segon)

En veu baixa

La veu humana. La melodia i l'harmonia.

3. Primària. Cicle mitjà (tercer)

Vivaldi, peti qui peti

Els instruments de corda. La música descriptiva.

4. Primària. Cicle mitjà (quart)

Bufo la fusta

Els instruments de vent fusta. La música popular i la música de concert.

5. Primària. Cicle superior (cinquè)

Del carrer a l'òpera

Els instruments de vent metall. Les funcions socials de la música.

6. Primària. Cicle superior (sisè)

Pere i el llop

L'orquestra simfònica. El conte musical per excel·lència.

7. Secundària. Primer cicle

400 anys en 1 hora

Els períodes històrics en la música: el Barroc, el Classicisme i el Romanticisme.

8. Secundària. Segon cicle

Llums, música... acció!

La música al cinema, la música d'escena i la música programàtica.

QUINES PRODUCCIONS ES PRESENTEN A REUS?

Fins a final del curs 2012/13, a reus es duran a terme les següents sessions:

GENER 2013

Dilluns 28	<i>Pere i el llop</i>
Dimarts 29	<i>Percu... què?</i>
Dimecres 30	<i>Vivaldi, peti qui peti</i>
Dijous 31	<i>400 anys en 1 hora</i>

FEBRER 2013

Dimarts 19	<i>Percu... què?</i>
Dimecres 20	<i>Vivaldi, peti qui peti</i>

QUINES FORMACIONS OFERIRAN ELS CONCERTS?

Aquests concerts es duen a terme a través de les diferents seccions de l'Orquestra Simfònica "CAMERATA XXI". A "Pere i el llop" hi intervenen totes les seccions.

QUINES ESCOLES HI PARTICIPEN?

Col·legi Aura
Col·legi francès
Col·legi La Salle
Escola Els Ganxets
Escola Joan Rebull
Escola La Vitxeta
Escola Maria Cortina
Escola Montsant
Escola Mowgli
Escola Pi del Burgar
Escola Prat de la Riba

QUANTS ALUMNES HI PARTICIPEN?

2.105 alumnes

CAMERATA XXI FUNDACIÓ PRIVADA

PROGRAMA EDUCATIU A REUS - 2013

"Anem a concert"

CAMERATA XXI. Fundació Privada és una institució creada el març de l'any 2002 des de l'Associació "Conjunt Orquestral CAMERATA XXI", entitat educativa i cultural que neix a les comarques meridionals l'any 1990.

La Fundació està inscrita al Registre de Fundacions amb el número 1712, subjecta a la legislació de la Generalitat de Catalunya i sotmesa a la Llei 5/2001 de 2 de maig. També consta inscrita al Cens de la Secretaria General de Joventut de la Generalitat de Catalunya amb el número 2650.

Els seus objectius són:

- 1) EL FOMENT I PROMOCIÓ DE LA FORMACIÓ INTEGRAL DELS JOVES A TRAVÉS DE LA MÚSICA, mitjançant el tractament de continguts específics: organització de cursos, beques, col·laboració amb activitats i programes de les Escoles de Música i Conservatoris, foment i creació de formacions musicals, i altres.
- 2) EL FOMENT I PROMOCIÓ DE LA FORMACIÓ PERMANENT DELS JOVES PROFESSIONALS DE LA MÚSICA, mitjançant el tractament de continguts específics: organització de cursos, beques, col·laboració amb activitats i programes de les Escoles de Música i Conservatoris, foment i creació de formacions musicals i altres.
- 3) LA DIFUSIÓ CULTURAL I SOCIAL DE LA MÚSICA en tots els segments de la població, mitjançant concerts públics, programes d'investigació, foment i creació de formacions musicals professionals, publicacions, concerts per a joves, i altres.

Seguint els objectius fundacionals, Camerata XXI proposa incidir directament en el públic més jove, abastant des de l'especificitat dels que cursen estudis musicals fins als que només en tenen contacte a través de l'escola.

A partir del material educatiu "Anem a concert" editat i publicat per la Fundació, aquesta ha engegat un programa exhaustiu d'acostament del món interpretatiu i creatiu als infants i joves: ["Anem a concert amb l'orquestra simfònica"](#).

PROGRAMA EDUCATIU

“Anem a concert amb l’orquestra simfònica”

CONTINGUTS I MATERIALS

El programa educatiu “Anem a concert amb l’orquestra simfònica” està dissenyat especialment per a apropar la música simfònica al sector educatiu. S’han dissenyat una sèrie de propostes educatives i concerts per a la participació de les escoles al llarg de tot el cicle de PRIMÀRIA I SECUNDÀRIA.

Aquest programa educatiu us proposa una seqüenciació d’activitats per a estimular i tenir consciència del gaudi d’escoltar els diferents instruments d’una orquestra simfònica en directe. Tot el material sonor, plàstic i digital ha estat pensat explícitament per aquest programa educatiu i es desenvoluparà mitjançant les diferents seccions d’instruments de l’Orquestra Simfònica Camerata XXI com a fil conductor.

L’activitat principal de cada proposta gira al voltant de [l’assistència a un concert](#) elaborat amb uns objectius concrets que s’aniran desenvolupant en sessions de treball per a reforçar i complementar l’activitat principal. Aquestes sessions podran ser realitzades a l’aula pel mateix tutor o professor de música abans o després del concert.

L’instrument vehicular per a realitzar aquest programa educatiu és l’Orquestra Simfònica Camerata XXI i les seves seccions instrumentals. Així, doncs, el programa “Anem a concert” està desglossat amb 8 propostes diferents que ens endinsaran en els fonaments del més gran de tots els instruments musicals: [l’Orquestra Simfònica](#).

Cada proposta està complementada amb material educatiu elaborat especialment per a cada sessió. Aquest material està format per:

- Quadern del professor
- Quadern de l’alumne
- Fitxes educatives
- C.D. amb àudios
- Col·lecció de llibres de consulta “Anem a concert”
- Joc de cartes d’instruments

OBJECTIUS DEL PROGRAMA EDUCATIU

“Anem a concert amb l’orquestra simfònica”

Els objectius d’aprenentatge marcats dins del programa educatiu i en el marc de les competències pròpies de la educació artística son els següents:

Dins la **comprensió artística** destacarem:

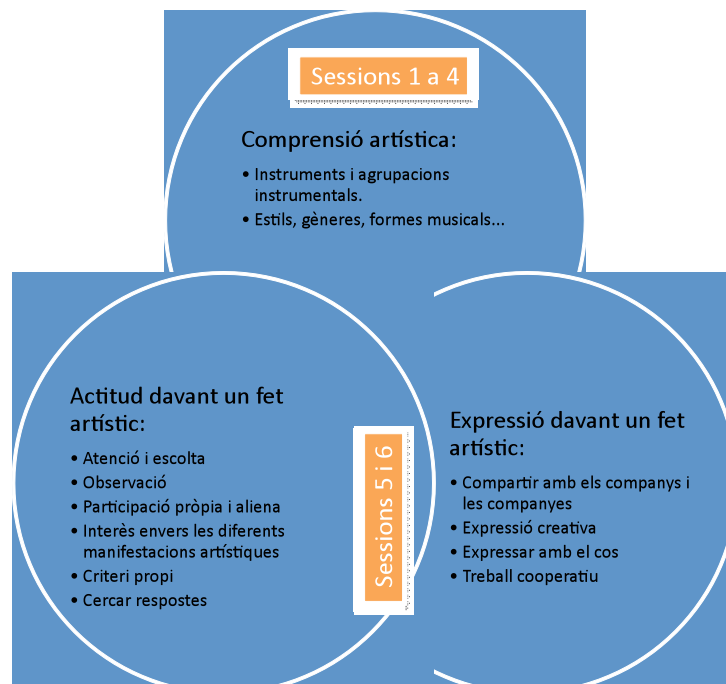
- Coneixement i identificació dels diferents instruments i agrupacions instrumentals.
- Coneixement de la diversitat del fenomen musical: estils, gèneres, formes musicals...
- Comprensió de les diferents funcions de la música a la nostra societat.

Dins l’**expressió davant un fet artístic** destacarem:

- Expressar de forma senzilla i compartir amb els companys i les companyes el que ens desvetlla una experiència cultural o artística, individual o col·lectiva.
- Expressar una idea de manera creativa (trencant estereotips).
- Expressar musicalment amb el cos sentiments i vivències
- Mostrar respecte i responsabilitat en el treball cooperatiu a l’hora de participar en projectes artístics col·lectius.

Dins l’**actitud davant un fet artístic** destacarem:

- Mostrar capacitat d’atenció i escolta davant les diferents manifestacions musicals
- Mostrar predisposició per a l’observació i valorar la importància dels elements visuals i plàstics de l’entorn immediat.
- Valorar la participació pròpia i aliena i la consciència del treball en grup en la realització d’activitats artístiques.
- Mostrar sensibilitat i interès envers les diferents manifestacions artístiques (música, dansa, teatre, cine, arquitectura, museus, exposicions) presents a la societat.
- Tenir criteri propi davant les diferents manifestacions artístiques. Formular opinions i argumentacions al voltant de les manifestacions artístiques i culturals.
- Cercar informacions i respostes a partir de dubtes i qüestions plantejades al voltant de les manifestacions artístiques i culturals i dels contextos de producció artística.

ORGANITZACIÓ DEL PROGRAMA EDUCATIU

"Anem a concert"

PROGRAMA EDUCATIU "ANEM A CONCERT"				
PRIMÀRIA				
	CURS	PROPOSTA EDUCATIVA	INTÈRPRETS	CONTINGUT CURRICULAR
CICLE INICIAL	1	<i>Percu...què?</i>	Grup de percussions	Els instruments de percussió. Els inicis de la música.
	2	<i>En veu baixa</i>	Quartet vocal <i>a capella</i>	La veu humana. La melodia i l'harmonia.
CICLE MITJÀ	3	<i>Vivaldi, peti qui peti</i>	Quintet de corda	Els instruments de corda. La música descriptiva.
	4	<i>Bufo la fusta</i>	Quartet de vent	Els instruments de vent fusta. La música popular i la música de concert.
CICLE SUPERIOR	5	<i>Del carrer a l'òpera</i>	Quintet de metall	Els instruments de vent metall. Les funcions socials de la música.
	6	<i>Pere i el llop</i>	Orquestra Simfònica Camerata XXI	El conte musical per excel·lència.
SECUNDÀRIA				
		PROPOSTA EDUCATIVA	INTÈRPRETS	CONTINGUT CURRICULAR
1r Cicle		<i>400 anys en 1 hora</i>	Quintet de corda	Els períodes històrics en la música: el Barroc, el Classicisme i el Romanticisme. Les formes musicals: la suite, el concert, l'òpera, la simfonia, poema simfònic.
2n Cicle		<i>Música i Cinema</i>	Quintet de corda	La música al cinema. Música programàtica

Primària

Cicle inicial

Títol del concert: *Percu...què?*

Intèrprets: Grup de percussions de Camerata XXI

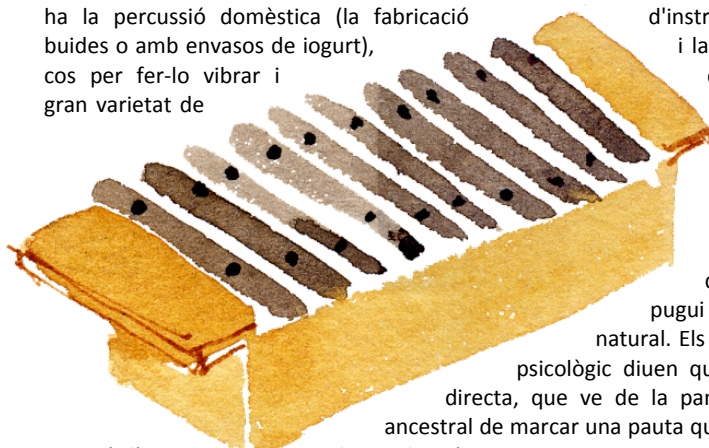
Contingut curricular: Els instruments de percussió. Els inicis de la música.

Diuen que quan l'home va ser home i la dona va ser dona, el primer que fèiem per comunicar-nos era emetre sons amb la nostra veu: cridar, parlar, xiuxiuejar, inventar paraules, cantar... Però de seguida vam voler acompanyar-nos amb altres sons, i els primers que vam trobar van ser els que sorgien de picar amb les mans, de donar-nos cops al pit o a les galtes, de picar sobre un tronc... La percussió és la família instrumental més antiga de totes. Des de fa milers d'anys hem necessitat el ritme i l'hem trobat ben a prop: en el nostre propi cos o als troncs, les petxines o les carbasses que teníem al voltant.

D'instruments de percussió n'hi ha de dos tipus: els que tenen una pell tensada (com ara els tambors, tam-tams, bongos, timbales o panderos) i els altres, és a dir, els que no tenen una pell tensada però que també sonen perquè el que vibra no és pas una pell, sinó que vibra el propi cos de l'instrument quan el piques, el sacseges o el fregues: maraques, castanyoles, triangles, xilòfons, platerets...

Als instruments del primer grup se'ls anomena membranòfons o instruments de membrana perquè, justament, el que fa que sonin és la vibració d'una membrana, d'una pell tensada. Als instruments del segon grup se'ls anomena idiòfons (la paraula "idios" el grec vol dir "un mateix") perquè el que vibra en aquest cas és el propi cos de l'instrument. També se'ls anomena instruments sòlids.

La percussió és la família d'instruments més variada que hi ha. Arreu del món trobem instruments de percussió ben diversos i ben curiosos. A més d'existir la percussió clàssica –la que està formada pels instruments de l'orquestra que tots coneixem–, també hi ha la percussió domèstica (la fabricació d'instruments casolans amb pots de plàstic, de vidre, amb caixes buides o amb envasos de iogurt), i la percussió corporal que ens permet utilitzar el nostre propi cos per fer-lo vibrar i convertir-nos en un gran instrument de percussió amb una gran varietat de sons.

Mai no sabrem exactament com va començar la música, però sí que podem deduir que abans que melodia i harmonia la música va tenir ritme. El nostre cos té diferents ritmes (el del cor, el de la respiració, quan caminem...) i no és difícil pensar que la necessitat de picar ritmes sobre un tronc pugui venir precisament d'això: de les ganes de reproduir un ritme natural. Els teòrics de la música que l'han estudiat des del punt de vista psicològic diuen que, en els humans, el ritme sorgeix d'una forma natural i directa, que ve de la panxa, de l'interior del nostre cos, d'una necessitat bàsica i ancestral de marcar una pauta que s'ajusta als ritmes corporals. Dit d'una altra manera, que el ritme és l'inici de tota la música i que per crear un ritme no cal pensar-hi gaire: es pica de mans i llestos. A més, els humans sempre hem necessitat expressar-nos a través del moviment (ara en diem *dansa*); i segur que no ens equivoquem si imaguem les primeres comunitats humanes fent una festa tot ballant amb el so rítmic d'uns tambors.

Però la música també té melodia i aquí la cosa es complica. La melodia surt del cor, és a dir, dels sentiments, de les ganes de comunicar, d'expressar-se, de treure de dins alguna cosa més complexa de definir –com ara l'amor, la por, l'angoixa, la felicitat, la impaciència, el neguit, la tranquil·litat...–, sentiments que requereixen alguna cosa més que un ritme. I aleshores sorgeix la melodia i ens posem a cantar (potser l'udol del llop també té a veure amb això, o el cant de la cadenera, qui sap!). Finalment, quan el que volem expressar requereix un control més cerebral, quan volem elaborar allò que ens surt de dins, quan no ho volem deixar a la improvisació i fins i tot volem poder tornar a repetir-ho en un altre moment, aleshores activem el cervell i apareix l'harmonia. L'harmonia és l'arquitectura de la música, és la que ens fa posar en ordre el ritme, la melodia i tot l'acompanyament que es requereix per vestir aquells sentiments bàsics i convertir-los en un missatge més elaborat. L'harmonia també pot sorgir de forma intuïtiva, és clar, però sovint requereix d'una preparació tècnica força complexa (la música occidental ha arribat a uns nivells de complexitat que a vegades fa por!). Quan ja no en tenim prou amb la panxa i amb el cor i hem de posar a treballar les neurones per organitzar tot el material sonor, aleshores estem fent harmonia. La comunicació segueix sent el motor de la música, però posem ordre a tot el que ens ha dictat el cos i elaborem música amb un cert grau de complexitat.

Si tornem a l'inici, recordem que tot comença amb el ritme. I allà, qui mana, és la percussió.

Sessió 1: Els orígens de la música.

Sessió 2: Els instruments de percussió sòlids i de membrana.

Sessió 3: Els tres elements de la música: el ritme, la melodia i l'harmonia. La percussió corporal.

Títol del concert: *En veu baixa*

Intèrprets: Quartet vocal *a capella* de Camerata XXI

Contingut curricular: La veu humana. La melodia i l'harmonia.

L'instrument que tenim més a prop és la nostra pròpia veu. Cadascú té una veu diferent i particular: la veu gairebé és com la petjada dactilar, que és personal, intransferible i, a més, ens identifica. I si no, feu la prova: tanquem tots els ulls i que un company digui "Hola!". Sabrem de seguida qui ha estat perquè el timbre de la seva veu és únic.

Les cordes vocals vibren i, quan ho fan, emeten un so. Aquest so s'amplifica gràcies als diferents elements ressonadors que tenim (els pulmons, el tòrax, el crani...) i per això, quan parlem, tothom ens sent. Si, en lloc de parlar, allarguem una vocal, ja estem cantant. I el cant ha estat la primera forma de comunicació musical que hem tingut els humans des de fa milers d'anys.

Tot i que, com hem dit, de veus humanes n'hi ha milions de varietats, normalment les classifiquem en quatre grups: dos per a les noies i dos per als nois. La veu més aguda de les noies es diu veu de soprano, i la més greu, veu de contralts. En el cas dels nois, als que tenen la veu més aguda se'ls anomena tenors, i als que la tenen més greu, baixos.

Soprano. És la veu femenina més aguda, la que pot pujar més amunt. En les òperes sempre hi ha

un paper protagonista per a una soprano, i sovint les seves intervencions són espectaculars. La seva tessitura, les notes que pot fer, poden anar des del Do3 al Do5.

Contralt. És la veu femenina més greu; no pot anar tant amunt com la soprano, però pot ser més càlida i expressiva. A vegades s'utilitza la paraula *mezzosoprano* per referir-se a una contralt una mica més aguda, però no tant com una soprano. La seva tessitura, les notes que pot fer, poden anar des del Sol2 al Sol4.

Tenor. És la veu masculina més aguda, la que pot pujar més amunt. En les òperes sempre hi ha un paper protagonista per a un tenor i sovint les seves intervencions també resulten espectaculars. La seva tessitura, les notes que pot fer, poden anar des del Do2 al Do4.

Baix. És la veu masculina més greu, la que pot fer notes més avall. Si no es tracta d'un baix gaire profund, es pot fer servir la paraula *baríton* per a referir-s'hi. La seva tessitura, les notes que pot fer, poden anar des del Mi1 al Mi3.

Quan cantem només podem fer una nota darrere l'altra, és clar: no podem cantar dues notes alhora. Som com una flauta o com una trompeta. Hi ha instruments que sí que poden fer dues notes alhora (o més), com el piano, la guitarra o el xilòfon. Però nosaltres, quan cantem, no podem. Per això la veu humana es considera un instrument melòdic, perquè és ideal per fer melodies. Sempre que sentim una cançó de música pop el nostre cap es connecta directament a la veu de la cantant solista o del cantant de moda: mai ens fixem que hi ha un acompanyament de bateria, de baix elèctric, o de piano. I és que la veu humana té molta força, ens atrau com un imant, perquè la melodia és la part de la música que el nostre cervell capta amb més facilitat. Si ens hi fixem bé també podrem sentir perfectament el ritme i l'harmonia de la cançó, els diferents instruments que hi toquen o, fins i tot, les segones veus, però, d'entrada, el que primer ens arriba és la melodia.

Moltes cançons populars –com les nades o les cançons de jugar–, les hem après únicament amb la melodia. Tots som capaços de cantar el *Fum, fum, fum* o cançons com *El gegant del Pi* sense cap mena d'acompanyament. Però si volem vestir una mica més aquestes cançons, hem de fer aparèixer l'harmonia. L'harmonia és el vestit de la melodia, l'acompanyament, la salsa, el farciment. L'harmonia és allò que fa que una melodia encara resulti més atractiva i expressiva. Si cantem tots alhora exactament les mateixes notes, la cançó ens quedarà molt bonica, però segur que encara és més maca si fem veus diferents, notes diferents que enriqueixin la cançó. Hem entrat en el món de l'harmonia i, per a comprendre'l bé, cal parar molt bé l'oida.

Sessió 1: Les veus humanes

Sessió 2: La melodia i l'harmonia: cantem un cànon

Sessió 3: La respiració

Primària

Cicle Mitjà

Títol del concert: *Vivaldi, peti qui peti*

Intèrprets: Quintet de corda de Camerata XXI

Contingut curricular: Els instruments de corda. La música descriptiva.

Antonio Vivaldi va compondre l'obra musical més famosa de la història: *Les quatre estacions*. Però no va quedar aquí la cosa: va ser violinista, professor, viatger, empresari... i capellà!

El concert d'avui ens acosta a l'obra d'aquest gran compositor que, ja us ho vaig avançant, va tenir una vida plena de misteris i aventures. Us heu adonat que Vivaldi s'escriu amb V? Tot el que envolta Vivaldi s'escriu amb V! I si no us ho creieu, fixeu-vos bé: ell tocava el Violí, la majoria de les seves obres són per a orquestra de corda, és a dir, per a Violins, Violes, Violoncel·ls i contrabaixos (en aquella època, a Itàlia, al contrabaix li deien Violone). A més a més, va néixer a Venècia i va morir a Viena. Què més voleu? Avui coneixerem com vivia aquest geni i com era la seva música. Veniu a Veure en Vivaldi?

Programa:

La primavera de Les quatre estacions Antonio Vivaldi (1678-1741)

L'estiu de Les quatre estacions Antonio Vivaldi

Violí. És l'instrument més petit i més agut de la família, però també és el més nombrós: en una orquestra simfònica n'hi pot haver trenta, de violins. Sempre hi ha uns quants violins que fan el paper principal (s'anomenen violins primers) i uns altres que fan les segones veus (els violins segons). No hi ha cap diferència física entre ells, únicament toquen veus diferents.

Viola. És la germana gran del violí: s'hi assembla molt, però és una mica més gran i té un so més greu. Acostuma a interpretar les veus intermèdies i és difícil d'apreciar-ne el so separatament de la resta d'instruments, però, quan té un fragment de "solo", podem sentir clarament la qualitat de la seva veu poderosa.

Violoncel. També és un instrument de la família dels violins, però la seva gran mida obliga a tocar-lo assegut. Sona exactament una octava més greu que la viola. En una orquestra simfònica n'hi pot haver deu, de violoncel·ls. La seva veu és magnífica i greu, encara que també pot interpretar passatges força aguts.

Contrabaix. És l'instrument més greu de la família: pot arribar a fer la nota Mi que hi ha a l'esquerra del tot d'un piano. Té una caixa de ressonància tan grossa que per a tocar-lo cal posar-se dret. La seva veu és profunda i poderosa, i encara que costi identificar-ne el so, segur que, si deixés de tocar, ho notariem de seguida, ja que l'orquestra quedaria com a buida, sense cos.

Espectacle musical educatiu basat en la música de Vivaldi. S'interpreten íntegrament *La primavera* i *L'estiu* d'aquest autor venecià amb els comentaris d'un narrador que va explicant diferents aspectes de la vida i l'obra de Vivaldi, de l'època en què es van escriure aquestes obres, de com estan fetes, dels instruments que les interpreten, del paper del solista i dels altres membres de l'orquestra, de les segones veus i dels acompanyaments... El guió de l'espectacle requereix de la intervenció dels alumnes en diferents moments per tal de formar part de l'experiència d'interpretar música en grup.

Sessió 1: El quintet de corda

Sessió 2: El barroc

Sessió 3: El concert

Sessió 4: La música descriptiva

Títol del concert: *Bufo la fusta*

Intèrprets: Quartet de vent de Camerata XXI

Contingut curricular: Els instruments de vent fusta. La música popular i la música de concert.

Si el primer instrument que vam tenir els humans va ser la nostra pròpia veu i el segon van ser els instruments de percussió, no hi ha dubte que el tercer va ser un instrument de vent, segurament una canya de bambú. El vent sempre ha fet xiular les canyes i nosaltres l'hem volgut imitar. T'apropes al riu, talles una canya i hi bufes dins. Potser a la primera no sona, però quan ho proves uns quants cops segur que trobes la manera de fer-la sonar.

Els instruments de la família del vent fusta es classifiquen en tres grups en funció de la manera com produeixen el so: les flautes (també anomenats instruments de bisell), els clarinets (també anomenats instruments de canya simple) i els oboès (anomenats de canya doble).

Els de **bisell** tenen un mecanisme (anomenat bisell, és clar) que permet que, quan bufes, l'aire vibri directament i produeix un so. És el cas de la flauta dolça, de la flauta travessera, del flabiol, de l'ocarina i també del xiulet de l'àrbitre.

En el cas dels clarinets —o instruments de **llengüeta simple**—, el mecanisme per fer-lo sonar és ben diferent: cal una petita pala de canya (com si fos el pal d'un gelat) que, si està prou humida i és

prou fina, quan la bufes vibra. D'aquesta família són el clarinet, el saxo i també alguna d'aquestes joguines que hi ha a les revetlles, com els espanta-sogres.

Finalment, el tercer grup és el dels oboès o instruments de **llengüeta doble**: aquests també necessiten canya de fusta per vibrar, però no en tenen una de sola sinó que tenen dues canyes, lligades una contra l'altra, de manera que quan te les poses dins la boca i bufes, vibren l'una contra l'altra i produeixen un so. La llista d'instruments d'aquest grup de canya doble és molt llarga: l'oboè, el fagot, la gralla, la tenora, el tible...

Un fet recurrent al llarg de la història ha estat la transformació de la música popular en música refinada. Dic refinada per no dir música culta, música de concert, música elevada, música clàssica, música docta o tants d'altres noms —la majoria, força pedants— que es fan servir per referir-nos a aquella música que no es toca al carrer. L'adopció per part del poder de la música popular és un fet natural a les societats humanes: els músics de la cort s'inspiren en les danses populars, en suavitzen els ritmes, n'eliminen l'estridència del timbre i presenten davant la noblesa "noves músiques" que sorgeixen clarament del poble, però que tenen un toc de refinament més propi de palau. Aquest procés, molt ben documentat des de l'edat mitjana fins als nostres dies, s'ha viscut, d'una banda, en les formes musicals —les *suïtes* barroques en són un bon exemple (formades per danses d'origen humil, revestides d'elegància senyorial), els *minuets* de les sonates, les danses simfòniques (pensades per a escoltar, no pas per a ballar)— però també en l'organologia, en els instruments musicals que, en un o altre moment de la història, han estat revestits de prestigi i han format part de les *camerates* de la noblesa, mentre que en d'altres moments han estat relegats a l'oblit. Les xeremies, per exemple (instruments antecessors de l'oboè), havien estat instruments de prestigi, però, poc a poc, van ser substituïts per d'altres de sonoritat més dolça i menys punyent.

No hi ha dubte que les obres per a piano o simfòniques inspirades en música popular que van compondre Brahms, Dvorak o Bartók són d'una qualitat artística immillorable, però ells mateixos estaven convençuts que la "versió original" que les va inspirar, les melodies i els ritmes que ells van escoltar al llarg i ample de les muntanyes centreeuropees (danses romaneses, danses hongareses, danses eslovàques), també eren joies que calia preservar. Eren conscients que el públic de les sales de concerts no volia escoltar xeremies, sacs de gemecs, sacabutxos, flabiols o àvies gitanes improvisant cançons de casament, però, alhora, aquestes sonoritats i aquests girs melòdics i rítmics tenien un atractiu que, amb una mica de maquillatge, podien servir de base a obres de concert que el públic entomaria la mar de bé. I així va ser: a mitjans del segle XIX, en ple Romanticisme, la revalorització de la música pròpia de cada país —el que es coneix com a "nacionalisme" musical— va facilitar que la música de les muntanyes acabés sonant a les sales de concert en forma simfònica.

Aquest pas de la música popular a la música de concert ens ha de fer veure que ni una ni altra música no és ni millor ni pitjor. I hores d'ara, això encara ho podem veure més clar, en plena època de mestissatge, de barreja de gèneres, de ritmes, de sons i d'instruments d'arreu del món.

Sessió 1: Els instruments de vent fusta

Sessió 2: Els instruments de vent fusta en la nostra música popular

Sessió 3: La música popular en la música de concert.

Primària

Cicle Superior

Títol del concert: *Del carrer a l'òpera*

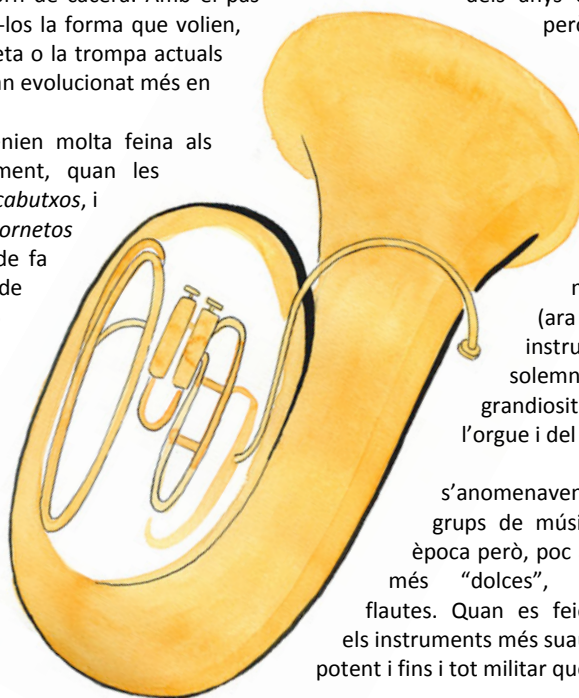
Intèrprets: Quintet de metall de Camerata XXI

Contingut curricular: Els instruments de vent metall. Les funcions socials de la música.

El primer instrument de vent metall de la història no era de metall. I és que avui dia en diem “de metall” perquè la majoria d'ells estan construïts en metall (trompeta, trombó, trompa, tuba, fiscorn...), però antigament era molt i molt difícil treballar el metall i donar-li forma arrodonida. Així que aquests instruments no es feien de metall. I com es feien, doncs? Molt senzill: un instrument de vent metall de fa 3.000 anys era una banya de bou, o de cabra. Sí, sí: una banya. Si li treus la banya a un bou mort només has de tallar-li la punta i bufar: sonarà a corn de cacera. Amb el pas dels anys els humans van aprendre a treballar el coure i els metalls i a donar-los la forma que volien, però això va trigar molts anys. És per això que instruments com la trompeta o la trompa actuals estan entre els instruments més moderns que tenim, i són els que han evolucionat més en els últims cent anys.

Fa molt anys, els grups de metalls tenien molta feina als nostres pobles i ciutats. Això passava a l'època del Renaixement, quan les trompes es deien corns o *cornos*, quan els trombons es deien *sacabutxos*, i quan hi havia altres instruments d'aquesta família com els *cornetos* o serpentons. Tots ells eren habituals a les esglésies i palaus de fa quatre-cents anys. Formaven part dels anomenats grups de ministrers, on també hi havia instruments de llengüeta, com el baixó (ara en diem fagot) i les xeremies (antecedents de l'oboè). Aquests instruments mai no faltaven a les celebracions, processons o actes solemnes. Indispensables en tot ofici religiós que volgués mostrar grandiositat i pompa, els metalls ocupaven el seu lloc, al costat de l'orgue i del cor.

Aquests conjunts instrumentals s'anomenaven de “música alta” —un nom que els diferencia clarament dels grups de música popular— van tenir una presència destacada en aquella època però, poc a poc, dintre dels palaus, van anar sent reemplaçats per sonoritats més “dolces”, menys punyents, menys enèrgiques, com les dels violins o les flautes. Quan es feien concerts als palaus dels nobles, la gent va començar a preferir els instruments més suaus i van deixar que els metalls toquessin al carrer, amb aquest so potent i fins i tot militar que tenen.

La música, serveix per a alguna cosa? Doncs sembla que, des de temps immemorials, els humans sempre hem utilitzat la música per acompanyar els diferents actes de la nostra vida, especialment els actes públics: festes, celebracions, preses de poder, rituals... El pasdoble, el rock, les sevillanes i les sardanes són danses dels nostres dies, però..., que no ballava la gent fa quatre-cents anys? Hi tant que ho feien, però amb danses que tenien altres noms, com la pavana, el minuuet, la giga o la gallarda, que ens fan viatjar en el temps i recordar com la música i la dansa sempre han anat de bracet.

Fa més de quatre-cents anys que es va representar la primera òpera a Itàlia. Però l'òpera no va néixer per casualitat: ja feia molts anys que es representaven obres teatrals que incloïen música, cançons i, sobretot, danses. Els ballets eren molt populars als palaus dels nobles italians. En ocasions només es tractava de petites peces instrumentals en les que els actors dansaires ballaven al ritme de la música. En altres casos, però, fins i tot hi havia un argument al darrere: un pastor i una pastora, una escena mitològica, una festa a palau...; diferents moments de la representació teatral que donaven peu a la interpretació de madrigals i a l'aparició de la dansa i de l'òpera.

Amb el quintet de metalls, primer passejarem pels carrers de les grans ciutats, escoltarem la música de les festes i dels funerals, i després entrarem als teatres d'òpera per escoltar les grans obres que s'hi interpretaven. La funció social de la música continua.

Sessió 1: El broquet

Sessió 2: Els instruments de vent metall

Sessió 3: Les funcions de la música

Títol del concert: *Pere i el llop*

Intèrprets: Orquestra Simfònica Camerata XXI

Contingut curricular: L'orquestra simfònica. El conte musical per excel·lència.

El conte musical més famós de tots els temps explica les peripècies de l'intrèpid Pere, que, amb l'ajut d'un gat i d'un ocellet, intenten atrapar un malvat llop que s'ha cruspit un ànec, mentre l'avi i uns caçadors s'ho miren sense donar crèdit al que veuen.

"Pere i el llop" va ser escrit fa setanta-cinc anys per un compositor rus molt important: Sergei Prokofiev. Quan Prokofiev va compondre el conte musical *Pere i el llop*, es va proposar que cada personatge estigués representat pel so d'un instrument. Però no va triar l'instrument perquè sí; hi va pensar molt, i no només va buscar el timbre més adequat per a cada personatge, sinó que, a més, va escriure una música adequada a la manera de ser de cadascun d'ells. També va escriure música descriptiva de les situacions que van vivint els personatges al llarg del conte. Dit d'una altra manera:

A "Pere i el llop" un narrador se situa al costat de l'orquestra i explica què va passant, però cada personatge parla amb la veu d'un instrument.

En Pere és el violí
L'ocell és la flauta
L'ànec és l'oboè
El gat és el clarinet
L'avi és el fagot
El llop és la trompa
Els caçadors són les timbales

Aquest conte amb orquestra ens permet descobrir com sona cada instrument i identificar-lo amb un personatge. Així, cada cop que sentim el tema de l'ocellet tocat per la flauta, ja sabem que ell és el protagonista d'aquella escena; o, quan sentim el clarinet, ja sabem que és el gat el que està fent trapelleres.

Al final, tots els instruments de l'orquestra toquen alhora una marxa en la que van apareixent els diferents temes: només cal parar l'oïda i els anirem descobrint tots.

Sessió 1: Els personatges

Sessió 2: Els personatges musicals

Sessió 3: Que descriu la música?

Sessió 4: Els instruments musicals i les seves famílies

Secundària

Primer i Segon Cicle

Títol del concert: *400 anys en 1 hora*

Intèrprets: Quintet de corda de Camerata XXI

Contingut curricular: El quintet de corda. Els períodes històrics en la música. Les formes musicals.

Un quintet de corda és com una orquestra en petit, una orquestra portàtil. El quintet de corda és l'orquestra de butxaca. Els cinc instruments que el formen són dos violins, una viola, un violoncel i un contrabaix. L'orquestra de corda és més nombrosa: de cadascun d'aquests instruments n'hi ha un bon grapat, de manera que una orquestra de corda pot tenir dotze músics, o divuit, o trenta... En canvi, en un quintet de corda hi ha un sol representant de cadascun dels instruments.

Per què hi ha dos violins? Doncs perquè normalment a l'orquestra els violins es divideixen en dos grups: els violins primers (que acostumen a fer la melodia principal) i els violins segons. Quan desapareixen tots i ens quedem només amb el quintet de corda principal, hi ha dos violins (un que fa el paper de violí primer i l'altre que fa de violí segon), una viola, un violoncel i un contrabaix.

Sovint, els compositors han utilitzat el quintet de corda com a orquestra portàtil: per exemple, Mozart o Chopin tocaven els seus concerts per a piano i orquestra acompanyats de quintet de corda quan no tenien prou diners per pagar l'orquestra sencera, o quan el lloc on tocaven era petit, com ara la sala de música del palau d'un noble.

En la música de concert, però, el grup de corda més prestigiós no és el quintet, sinó el quartet. A finals del segle XVIII (cap a l'any 1770), el quartet de corda clàssic (format per dos violins, una viola i un violoncel) va anar guanyant prestigi fins a esdevenir el màxim exponent de la música de cambra, un *status* adquirit en bona part gràcies a obres mestres dels dos grans especialistes en la composició de quartets: Joseph Haydn i Wolfgang Amadeus Mozart.

L'època del Barroc va de l'any 1600 fins al 1750. En música hi ha alguns aspectes que són molt típics d'aquest període: l'inici de l'òpera, la música instrumental de concert, l'estil contrapuntístic, el lligam dels músics amb els seus "amos"... Els grans noms del Barroc són Bach, Vivaldi, Haendel...

L'època següent és la del Classicisme, que dura pocs anys: del 1750 al 1800. En

aquest període es comencen a trencar els esquemes més rígids de la composició musical. És l'època de la simfonia i del quartet de corda, i de l'aparició d'un instrument que aviat serà el rei de tots: el piano. El fet social més rellevant és que els compositors comencen a deslligar-se de la noblesa i es converteixen en artistes lliures que poden vendre la seva música a qui millor els convingui. Els grans autors del Classicisme són Haydn, Mozart, Beethoven...

El segle XIX és el del Romanticisme, l'època d'explosió definitiva de l'artista: la individualitat es posa al capdavant de tot, apareix la figura del virtuós, la passió i els sentiments ho envaeixen tot i les normes de la composició musical es van desfent a bocinets: mana la llibertat creativa. La música deixa d'estar únicament als palaus i a les esglésies i es construeixen sales de concert per tot arreu. Són típics d'aquesta època la música programàtica, els recitals, l'òpera *verista*, la música de ballet o les obres per a piano solista. Els grans noms del Romanticisme són Mendelssohn, Brahms, Txaikovski, Chopin...

Sessió 1: El quintet de corda

Sessió 2: El Barroc

Sessió 3: El Classicisme:

Sessió 4: El Romanticisme

Títol del concert: *Llums, música... acció!*

Intèrprets: Quintet de corda de Camerata XXI

Contingut curricular: La música al cinema.

El 28 de desembre de 1895 es va presentar al Saló Indi del Gran Cafè de París un invent que revolucionaria el món de l'art i de l'entreteniment: el cinema. La *fotografia en moviment*, tal com l'anomenaven a l'inici, va causar un gran impacte, però l'únic so que l'acompanyava era el soroll mecànic de la màquina de projecció. Aviat, els que explotaven sales de projecció de cinema es van adonar que si s'interpretava música en viu i en directe mentre es projectava una pel·lícula no només la pel·lícula s'entenia millor, guanyava en interès i arribava millor al públic, sinó que, a més a més, es tapava el soroll de la màquina! Així que la música va ser present en les projeccions cinematogràfiques gairebé des de l'inici. Però la tecnologia va permetre, a la fi, incorporar el so sincronitzat amb les imatges, i així, l'any 1927 es va presentar la primera pel·lícula sonora. Des d'aquell moment la música va estar present de forma constant, enganxada directament a les imatges, sense necessitat de tenir una petita orquestra o un pianista a cada sala de cinema.

De música de cinema n'hi ha de dos tipus: aquella que realment sona en la trama de la pel·lícula (per exemple: el protagonista entra en una discoteca i sentim la música que sona en aquella discoteca), i aquella altra música que no sona de veritat, aquella que el director de la pel·lícula ha posat allà per fer-nos arribar millor el missatge, per fer-nos por o per donar tensió (per exemple: dues naus espacials estan lluitant al mig de l'espai i sona una música d'acció). El primer tipus de música, el que en diem *música real*, s'anomena música *diegètica*. El segon tipus, el que és música de mentida, aquella música que sona però que ningú no està tocant de veritat en l'escena, s'anomena música de fons o música *incidental*.

Les funcions de la música en les pel·lícules són molt diverses: a vegades la música serveix per crear tensió, a vegades per descriure un personatge, a vegades per situar-nos en l'espai o en el temps, a vegades ajuda a donar ritme a l'escena... En tot cas, la música sempre està supeditada a l'acció. Qui posa la música en un o altre lloc de la pel·lícula no és el compositor, sinó el director. L'objectiu final sempre és el mateix: implicar emocionalment l'espectador; que plori quan ha de plorar i que rigui quan ha de riure, que tingui por o que s'enamori com el protagonista... Tot s'hi val: un primer pla de la noia, una escena trepidant amb molts canvis de càmera, un contrapicat espectacular..., i una música adequada.

Hi ha algunes paraules tècniques en el món de la música de cinema que convé conèixer, com ara *leitmotiv*: un tema musical molt breu que defineix un personatge, com el tema dels dolents de *La Guerra de les Galàxies*, o el tema de l'anell a *El senyor dels anells*. No s'ha de confondre amb l'anomenat "tema principal": el tema principal és aquella melodia que pot aparèixer sovint al llarg de la pel·lícula (com en el cas de la pel·lícula *Harry Potter*), però que no defineix ningú concretament.

I, ja ben entrats al segle XXI, val la pena que coneguem alguns dels grans compositors de música de cinema que han deixat petjada al segle XX, com John Williams, James Horner, Maurice Jarre, Ennio Morricone, Jerry Goldsmith, Elmer Bernstein, Lalo Schifrin o Howard Shore.

Aquí hi ha un document molt interessant sobre la música al cinema:

<http://es.scribd.com/doc/4976694/LA-BANDA-SONORA>

Sessió 1: La música al cinema: el cinema sonor. Dels germans Lumière (1895) a *The jazz singer* (1927).

Sessió 2: Música diegètica i música incidental

Sessió 3: Les funcions de la música al cinema

Sessió 4: El leitmotiv, el tema principal

Sessió 5: Els grans autors de la música cinematogràfica